

НАРОДНИ ФРОНТ БЕОГРАДА НА ИЗБОРИМА ЗА УСТАВОТВОРНУ СКУПШТИНУ ЈУГОСЛАВИЈЕ 11. НОВЕМБРА 1945. ГОДИНЕ

1. ЈНОФ Београда и оснивачки конгрес Народног фронта Југославије (НФЈ)

Иницијативу за одржавање I конгреса Народног фронта Југославије (НФЈ) покренуо је ЦК КПЈ преко Извршног одбора ЈНОФ-а Србије почетком јула 1945. Припреме за одржавање овог конгреса преузео је Акциони одбор, у чији састав су ушли: представници извршних одбора НОФ-а из свих федералних јединица Југославије са др Синишом Станковићем, као председником. Акциони одбор образовао је четири комисије за припрему организације конгреса: 1. Комисију за техничке припреме, 2. Комисију за политичке припреме, 3. Комисију за израду политичке платформе и програма и 4. Комисију за израду статута. Акциони одбор је био једнодушан да оснивачки конгрес НФЈ почне у Београду 5. августа 1945.¹

У оквиру припрема за Конгрес Извршни одбор ЈНОФ-а за град Београд је 18. јула 1945. издао упутства рејонским одборима ЈНОФ-а да припреме за конгрес искористе за учвршћење организације ЈНОФ-а.

Према утврђеном кључу Србија је на конгрес слала 300 делегата, од којих је Извршни одбор ЈНОФ-а требало да одреди 110, а 190 да изабере остале организације. Београд је од тих 190 делегата бирао 14, а остали окрузи Србије по 11. Сагласно одлуци Извршног одбора ЈНОФ-а Србије, Извршни одбор ЈНОФ-а за Београд је одредио да сваки београдски рејон бира по два делегата. Предвиђено је да се избори представника ЈНОФ-а врше на рејонским конференцијама и то од стране 300 представника уличних, предузетних, фабричких и других одбора ЈНОФ-а. Делегате за рејонске конференције предлагале су комисије од 5 чланова, тајним гласањем.²

Припреме за конгрес Народног фронта Југославије заталасале су грађане Београда. На изборима делегата улица и предузећа за рејонске конференције учествовало је око 125 хиљада грађана. За делегате су бирани углавном активисти ЈНОФ-а, најчешће секретари уличних одбора. По фабрикама и предузећима гласало је скоро 100% радника, а по улицама 80—90% од укупног броја гласача.³ На конференцијама у I рејону Београда изабрано је 300 делегата, који су на састанку, у присуству 287 делегата, изабрали за своје представнике на конгресу: Родољуба Станића, Стевана Јаковљевића, Рашу Дацића, Миленка Ђорђевића, Николу Чобелића и Лепосаву Орловић.⁴ Међутим, сваки рејон је слао само по два представника на Конгрес и то: први рејон — Р. Станића и С. Јаковљевића; II рејон — Гргура Митровића и Мају Јанкез; III рејон — Ђуру Салаја и Љубицу Михаић; IV рејон — Тому Бунушевца и Загу Јовановић; V рејон — Милоша Миличковића и Милену Бубало; VI рејон — Јерка Михаиловића и Славку Паренту и VII рејон — Милеву Планојевић и Милутина Петровића.⁵

Оснивачки конгрес Народног фронта Југославије је одржан у сали Коларчеве задужбине 5—7. августа 1945. У раду Конгреса је учествовало 1186 делегата из целе земље, и то: из Србије 440 делегата (број предвиђен првобитном одлуком је повећан), из Хрватске 261 делегата, из Босне и Херцеговине 200 делегата, из Македоније 100 делегата и из Црне Горе 35 делегата.⁶ Конгрес је усвојио програм, „Основе“ своје организације и изабрао руководство Народног фронта Југославије на челу са Јосипом Брозом Титом, као председником, и Сретенком Жујовићем, као генералним секретаром. Обједињавањем земаљских организација Народног фронта у НФЈ створена је

јединствена политичка организација народа Југославије под руководећом улогом КПЈ.

Поводом оснивачког конгреса НФЈ Извршни одбор Народног фронта Београда је — у сарадњи са Главним одбором Народног фронта Србије, организовао 18. августа 1945. конференције по рејонима.⁷ На тим конференцијама говорили су чланови Народне владе Србије и Извршног одбора Народног фронта Београда. Моша Пијаде, потпредседник Привремене народне скупштине, говорио је о законодавству Привремене на-

за Уставотворну скупштину и учешће Народног фронта у предизборној кампањи, унели су у политички живот Београда велику живост.

2. Народни фронт Београда — организатор изборне кампање

Председништво Привремене народне скупштине расписало је 1. септембра 1945. изборе за Уставотворну скупштину за 11.

**ДРЖАВНА
ЦЕЛИНА И
НЕЗАВИСНОСТ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Као веран тумач заједничких интереса и најдубљих осећања наших народа, Народни фронт на прво место међу својим темељним начелима ставља очување државне целине и независност Федеративне Југославије. Борба за потпуно уједињење свих наших народа и оних који су до сада били раскомадани и под влашћу туђих империјалиста, извргнути безобзирном националном угњетавању, дело је свију народа Југославије.

(Члан I програма Народног фронта Југославије)

СВИ НА ИЗБОРЕ 11 НОВЕМБРА!

Факсимил позива Народног фронта Југославије за учешће на изборима за Уставотворну скупштину 1945. године

Fac-similé de l'appel de Front populaire pour participer aux élections pour l'Assemblée constitutionnelle, 1945

родне Скупштине, програму и предстојећим задацима Народног фронта.

Одржаваће конгреса Народног фронта Југославије и рад Привремене народне скупштине (ПНС), са припремама за изборе

За републику

Народни фронт сматра да је одржање братства и јединства наших народа, федеративног уређења државе и истинске демократије у Југославији немишљиво са монархистичким обликом владавине и бориће се за то да народ на слободним изборима за Уставотворну скупштину да свој глас за републикански облик владавине као једини који одговара интересима свих наших народа.

(Члан II програма Народног фронта Југославије)

СВИ НА ИЗБОРЕ 11 НОВЕМБРА!

Факсимил позива за учествовање на изборима за Уставотворну скупштину 1945. године

Fac-similé de l'appel pour participer aux élections pour l'Assemblée constitutionnelle, 1945

новембар исте године. Народни фронт Југославије је самим тим отворио предизборну кампању. На седници Извршног одбора Народног фронта Србије 5. IX 1945. претресено је писмо Извршног одбора НФЈ упуће-

но свим земаљским одборима. Тим поводом је закључено: 1. да се при Извршном одбору НФ Србије створи Извршни одбор у који би ушли представници свих странака и група које су се налазиле у Народном фронту; 2. да се ови одбори образују и при окружним одборима и прошире са по једним представником група у Народном фронту; 3. да изборни одбори подносе предлоге за окружну листу Извршном одбору НФ округа на коначно решавање; 4. ради убрзавања поступка око постављања окружних листа

јања предлога од окружних одбора Народног фронта. Самим тим, Извршни одбор Народног фронта Србије је могао да упути предлог окружним одборима за стављање одређених лица на окружне листе. Овај поступак међутим, није, по ставу Извршног одбора Народног фронта Србије, спречавао окружне одборе Народног фронта да попуњавају своје окружне листе и додају кандидате за које се изјаснио Главни одбор Народног фронта Србије. 5. У окружне изборне одборе нису могла да се бирају лица

СОЦИЈАЛНО ОБЕЗБЕЂЕЊЕ

Народни фронт ће се борити за пуно остварење права на рад, права на одмор, права на лечење, за сваког физичког и умног радника, као и за обезбеђење у старости и за случај радне неспособности. Борбиће се исто тако за то да се збрињавају, одгајају и унапређују све жртве ослободилачког рата и ранијих ратова. Фронт ће се борити да се одговарајуће форме социјалног осигурања прошире на радни народ на селу. Народни фронт ће се борити да се стварају широке мреже санаторијума и лечилишта, инвалидских и дечијих домова и колонија за најшире слојеве града и села. (Члан 22 програма Народног фронта Југославије).

СВИ НА ИЗБОРЕ 11 НОВЕМБРА!

ОСЛОБОЂЕЊЕ ЖЕНЕ

Народни фронт се увек активно залагао за равноправност жене. Данас, кад је та равноправност постигнута још даље учвршћивање и потпуно учешће жена у свим областима политичког и друштвеног живота треба да буде један од основних задатака сваког присталице фронта.

(Члан 26 програма Народног фронта Југославије).

ЖЕНЕ, СВЕ НА ИЗБОРЕ!

Позив женама Београда за учествовање на изборима за Уставотворну скупштину 1945. године

L'appel adressé aux femmes de Belgrade pour participer aux élections pour l'Assemblée constitutionnelle, 1945

и веће сагласности свих група у Народном фронту одлучено је да Изборни одбор при Градском одбору изврши кандидацију за целу Србију, како за Савезну скупштину, тако и за Скупштину народа, и пре доби-

Факсимил позива Народног фронта Југославије женама да изађу на изборе за Уставотворну скупштину 1945. године

Fac-similé de l'appel pour participer aux élections pour l'Assemblée constitutionnelle, 1945

која су била кандидати на тој листи. 6. Главни одбор је препоручио окружним одборима да појачају свој агитациони апарат и да избегавају потпиривање међустраничке борбе, што је могло да нанесе „неоцењиву

Плакат. Пред изборе за Уставотворну скупштину 1945. године

Affiche: à la veille des élections pour l'Assemblée Constitutionnelle, 1945

Сви на изборе, Плакат; 1945

Tous aux élections, Affiche; 1945

штету". Свим групама је требало да се пружи иста материјална средства. Групе у Народном фронту су у начелу могле и самостално да иступају али је Главни одбор препоручивао заједнички наступ. Формално гледано, Главни одбор је тражио да Народни фронт води борбу против изборних незаконитости, нарочито у питању зборова и договора грађана, и да се штампа свих група растура подједнако.⁸

Земаљска изборна комисија Србије донела је 6. септембра 1945. одлуку о установљењу изборних срезова и одређивању броја посланика које ће бирати поједини изборни срезови на територији Србије за Савезну скупштину Уставотворне скупштине. Према

одлуци Савезне изборне комисије од 3. IX 1945. Србија је бирала 87 посланика. Град Београд са 288.938 становника, по попису из 1931. године, бирао је 7 посланика (један посланик на 40 хиљада становника). Сваки рејон Београда чинио је посебан изборни срез.⁹

На основу члана 10. Закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину, Земаљска изборна комисија Србије је 6. IX донела Одлуку о постављењу изборних комисија за град Београд и поједине округе Србије. На предлог ИНО-а Београда у Изборну комисију града Београда постављени су: Поповић Саво, председник, (председник Окружног суда), Никезић Марко, за

Плакат: Пред изборе за Уставотворну скупштину, 1945.

Affiche: à la veille des élections pour l'Assemblée Constitutionnell, 1945

Мате Зламалик:
Плакат 1945. године

Mate Zlamalik:
Affiche, 1945

секретара, (други потпредседник ИНО-а града Београда), а за чланове: Велибор Глигорић, новинар, Целинео др Стеван, доцент, Здравковић Танасије, трговац. За заменика председника комисије постављена је Ђукић Душанка, судија окружног суда, за заменика секретара Продановић Милеса, домаћица из Београда, а за заменике чланова: Бранко Максимовић, Драги Стаменковић и Марко Врањешевић.¹⁰

По упутствима Извршног одбора Народног фронта Србије, Градски изборни одбор је морао да представља све групе. Прихватајући овај став, Градски одбор Народног фронта Београда тражи 11. септембра да у изборни одбор уђу и представници органи-

зација АФЖ-а, УСАОС-а, Јединствених синдиката и поједини активисти Народног фронта, који нису припадали ни једној странци, али су се истакли као припадници Народног фронта.

Изборни одбор Србије, састављен од представника свих група, овлашћен је од Извршног одбора НФ Србије да приведе крају кандидације за Београд и поједине округе у Србији. Листу за град Београд носио је маршал Ј. Б. Тито, као кандидат у VII рејону, док је за његовог заменика кандидован др Благоје Нешковић, председник Народне владе Србије, у I рејону кандидован је М. Пијаде, потпредседник Привремене народне скупштине, а за заменика Стеван

Јаковљевић, ректор Универзитета; други кандидат је био др Светислав Живковић, лекар, а заменик Катарина Богдановић, професор; у II рејону кандидован је генерал-лајтнант Сретен Жујовић, министар финансија, а за заменика Драги Стаменковић, синдикални функционер; у III рејону Владимир Симић, адвокат, а за заменика Марко Никезић, потпредседник ИНО-а Београда; у IV рејону Владислав Рибникар, министар просвете, а за заменика Милан Живковић, апотекар; други кандидат је био Миладин Зарић, учитељ, а његов заменик Милутин Најдановић, приватни чиновник; у V рејону кандидован је Павле Павловић, абацијски радник, а као заменик Драгослав Мутаповић, помоћник министра пољопривреде Србије; други кандидат у овом рејону је Д. Јовановић, професор Универзитета; у VI рејону кандидован је Александар Ранковић, генерал-лајтнант, чији је заменик Славка Парента, шеф социјално одељења ИНО-а; други кандидат је био Никола Ђопић, помоћник директора Хемијске централе, а заменик Велимир Стојановић, грађевинар.¹¹ На изборима за Уставотворну скупштину није било других листа Народног фронта.¹²

Очекивало се да Народни фронт на изборима изрази јединство политичке мисли народа Југославије. Извршни одбор НФЈ је у том смислу издао 11. септембра 1945. проглас члановима организације поводом избора за Уставотворну скупштину. Основне пароле НФЈ позивају на јачање братства и јединства и равноправности народа, развијање савеза радника и сељака и свих других „напредних слојева друштва“, савез са СССР-ом и пријатељство са осталим савезницима. Народни фронт Југославије је позивао на изборе све грађане и осуђивао „реакционарну опозицију“. Јединствени синдикати окружницом позивају своје организације да у предизборној кампањи издају летке, агитацијом и пропагандом „раскринкавају“ опозицију. Главни одбор ЈСРНЈ објавио је предизборни проглас радничкој класи Југославије 25. октобра 1945.

Одмах по расписивању избора у Србији се разбуктала жива политичка активност. У Београду је носилац ове активности Градски одбор Народног фронта. На својим седницама и шаљући расписе рејонским одборима, Градски одбор Народног фронта је давао тон акцијама. Градски одбор Народног фронта објашњава карактер установе „заменика“ и подвлачи да две листе за Скупштину народа у Србији не значе цепање Народног фронта. НФ Београда испитује путеве да се на биралишта на дан

избора доведе што више грађана. Руководство Народног фронта у Београду покреће такође питање средстава за покриће расхода око ликовне и писмене пропаганде, организације избора и других потреба изборне кампање. Одлуком Извршног одбора НФ Србије образован је Изборни фонд Народног фронта. Фонд се формирао од прилога, а дељен је на следећи начин: 25% НФЈ, 50% НФ Србије и 25% Окружном одбору НФ-а. У Београду су прилози скупљани по рејонима и достављени Градском одбору Народног фронта. Из психолошких разлога посебна пажња је обрађена на износ који су прилагали први прилагачи.¹³

Програм акције, који је разрадио Градски одбор Народног фронта у вези са изборима, обухватао је: 1. прораду Прогласа НФЈ, разрађивање говора маршала Тита, тумачење социјално-политичког значаја новог законодавства ПНС, објашњавање кандидационих листа; 2. организовање рејонских конференција, које су морале да се заврше до 30. септембра, 3. масовне организације су задужене да развију акцију међу својим чланством, радницима, омладином, женама; 4. планиране конференције за 7. октобар замишљене су као врхунске тачке изборне агитације; 5. Градски одбор је предузимао на себе издавање прогласа грађанима, штампање парола и агитацију за изборни фонд.¹⁴

У почетној фази предизборне кампање одржавани су месни састанци и рејонске конференције на којима су објашњавани Закон о бирачким списковима и о избору народних посланика, као и значај Привремене народне скупштине као новог „парламента“. Радници Београда одлазе екипно у оближња села и манифестују у прилог Народног фронта. Организације АФЖ-а агитирују код жена да користе бирачко право 11. новембра. Предизборна пропаганда и агитација води се преко штампе, културно-просветних приредаба, плаката, популарних брошура.

Чланство Народног фронта помаже на сређивању бирачких спискова. По Закону о бирачким списковима право гласа добијали су по први пут жене, омладинци са навршеном 18. годином, војници и учесници народноослободилачког рата, без обзира на године. Док је у Краљевини Југославији та половина становништва била ван одлучивања, сада је укључена у изборни систем. Била је то демократска тековина ослободилачког рата. Међутим, право уписа у бирачке спискове нису имали чланови непријатељских војних и политичких формација, као и министри предратних „профашистич-

ких“ влада. Влада Србије је, у сагласности са Председништвом Привремене владе ДФЈ, а у вези са чланом 4 Закона о бирачким списковима, на седници од 23. августа 1945, означила те непријатељске организације.¹⁵ Искључивање грађана због припадништва овим организацијама није смело, бар по инструкцијама руководећих органа Народног фронта, да се врши механички, већ водећи рачуна о томе да ли је њихова сарадња била свесна, добровољна, трајна и активна.

Закон је иначе предвиђао тајно гласање. Према постојећем законодавству могао је да гласа само бирач који је био уведен и бирачки списак гласачког места где се гласало. Захтев за исправку бирачких спискова могао је да се подноси најдаље до 24. септембра.

Непосредно по доношењу Закона о бирачким списковима почеле су у организацијама Народног фронта припреме за израду бирачких спискова и тумачење Закона о бирачким списковима грађана. Поред Градске комисије за бирачке спискове образоване су одлукама рејонских одбора комисије за бирачке спискове по рејонима.¹⁶

Прва фаза по доношењу Закона састојала се у изради бирачких спискова. Спискови су рађени непосредно по доношењу Закона и били брзо завршени. У спискове су уношени грађани који су могли да докажу идентитет путем личних карти, а таквих је у Београду било 165 хиљада. До 29. августа 1945. уписано је у Бирачке спискове већ 157 хиљада грађана. Првобитни рок за упис је био 24. август, али је он морао да се продужи. У другој фази ради се на предлозима за брисање из бирачких спискова. Предлози су се давали на конференцијама, али су достављани и писмено. Ова кампања је у другој половини августа 1945. оживела политички рад. Смрало се да грађани, који подносе предлоге против уписа појединаца у бирачке спискове без аргумената, доводе у питање углед Народног фронта.¹⁷ На седници Народног одбора II рејона одбачени су предлози да комисије од 15 чланова предлажу брисање из бирачких спискова. Из спискова су брисани сарадници непријатеља као „недостојни“, који су, како се говорило, „сами себи одузели бирачко право“. Поред „небудности“ чланова Народног фронта приликом уписа грађана у спискове, било је, с друге стране, и претераног „ситничарења“. Према извештајима непријатељски елементи су на овим конференцијама показивали и „лажну ревност“, настојали да се из спискова бришу и „поштени грађани“. Број предложених

них грађана за брисање износио је до краја августа 5—6 хиљада или 2,5% од уписаног броја бирача.¹⁸

Према подацима Месног комитета од 27. августа 1945. у бирачке спискове је било уписано 155 хиљада гласача, а за брисање је предложено 5.903. На неким рејонима проценат за брисање је ишао до 2—2,5%, а на неким опет 3—4%.¹⁹

Приликом одузимања бирачког права запажене су две супротне, иако подједнако штетне тенденције: ситничавост у предлагању за одузимање права гласа, нарочито на периферији и у радничким насељима, а опортунизам и бојажљивост у центру града.²⁰

Бирачке спискове потврђивала је комисија за бирачке спискове рејона, а тек затим су изношени на увид грађанима. Свако лице, политичка и друштвена организација, имали су право — ако неки грађанин није био унет у списак — да поднесу преко одбора насеља жалбу или да дају изјаву у записник. Бирачки спискови су морали да се поднесу на потврду до 3. септембра 1945.²¹ Посебни бирачки спискови за поједина бирачка места морали су да се заврше до 31. октобра 1945. Даље припреме обухватале су обезбеђивање просторија за гласачка места, избор бирачких одбора и одржавање конференција на којима би се грађани упознали са правима и дужностима бирачких одбора.²²

Упис грађана у бирачке спискове је био завршен већ 1. октобра 1945. о чему сведочи и доња табела:²³

Рејон	Гласача	Жене	Мушкарци
I	26.274	13.039	13.235
II	26.582	14.205	12.387
III	29.580	15.594	13.996
IV	37.719	20.684	17.030
V	31.542	16.420	15.122
VI	22.671	12.031	10.640
VII	17.191	9.101	8.090

Крајем октобра утврђен је и број гласачких места по рејонима:²⁴

I рејон	— 64 гласачка места
II рејон	— 70 „ „
III рејон	— 68 „ „
IV рејон	— 101 „ „
V рејон	— 77 „ „
VI рејон	— 63 „ „
VII рејон	— 53 „ „
Земун	— 44, са 19 хиљада гласача цивила и 5.000 припадника Југословенске армије.

Партијска организација је прогласила изборе за главни задатак. Месни комитет је одлучио да се за један месец одложи одржавање партијског курса при Месном комитету. На теоретским састанцима су се разрађивали говори у вези са изборима. Комитет је такође одложио рад на испуњавању анкетних партијских листова и друге текуће послове. По директиви Месног комитета нису се одлагали једино послови везани за обилажење партијских јединица, спремање зимнице и производња. Комунисти су морали да уносе у свест маса схватање да је свако изјашњавање против Народног фронта — издаја.²⁵

Кућне и уличне конференције уступају у октобру место већим предизборним митинзима и зборовима, али политичка активност ни у овим најмањим јединицама не престаје.²⁶ Док је у септембру тежиште било на објашњавању одредаба и принципа изборног законодавства, дотле је у октобру највећим делом говорено о успешној обнови земље, даљим перспективама развитака, карактеру грађанске опозиције.

Народни фронт Београда спречава покушаје опозиције да омаловажи изборе; сузбија вести да ће се избори одложити или поништити, уколико се и одрже; разбија се схватање да гласање и политика није за жене, које шире старе снаге у намери да одвоје жене од политике Народног фронта. Старе снаге су у току предизборне кампање настојале да утичу и на омладину, али без успеха. Рад старих снага у редовима омладине сводио се углавном на придобијање појединаца, делатност бивших чланова Југословенске равногорске омладине (ЈУРАО), али је долазило и до образовања мањих групица од по 3—4 омладинца. Омладинци, под утицајем старих снага, чине појединачне „испаде“, али немају снагу да створе организацију. Непријатељски расположени омладинци су писали „цедуљице“ са паролама: „Омладино, комунисти вас гоне само на рад“; клеветали Тита и величали краља. Међу омладинцима, који су непријатељски деловали ван УСАОС-а, углавном су се налазили синови београдских богаташа, лекара, адвоката, присталица Милана Грола. Већини ових пунолетних омладинаца је било одузето и бирачко право. У јеку предизборне кампање део ових омладинаца је налазио стециште у просторијама редакције Гроловог листа „Демократија“.²⁷

Народни фронт је у изборној агитацији „раскринкавао“, сем опозиције у Србији и њених лидера, и Влатка Мачека као потписника Тројног пакта и сарадника усташког покрета. Из директива Народног фронт-

та Србије види се да је суштина апстиненције старих снага на изборима објашњавана слабошћу унутрашње „реакције“ и њеним тежњама да створи основ за инострану интервенцију. Народни фронт Србије је тражио такође да се у окружној штампи „демаскирају“ локалне вође опозиције.²⁸

3. Грађанске групе и избори

Између грађанских странака и група у Народној фронту и оних ван Народног фронта постојале су, у односу на постојећи поредак, крупне разлике. Представници већег броја група у Народној фронту углавном су лојално сарађивали са Народним фронтом у предизборној кампањи. Вође неких од ових група везивале су свој будући опстанак за успех на изборима, наглашавајући својим малобројним присталицама да ће „сутра“ вредети онолико колико су на изборима добили гласова. Грађанске странке у Народној фронту упутиле су чланству предизборне прогласе, и то: Југословенска републиканска странка, Народна сељачка странка, Савез земљорадника, Самостална демократска странка. Изражавајући се за демократију, федеративно уређење и републикански облик власти, републиканци су истицали да је Народни фронт до тог степена потребан, да би га требало створити чак и када не би постојао. Самостална демократска странка је позивала своје чланове да гласају за Народни фронт, јер су снаге које га представљају, против диктатуре, за аграрну реформу, за федерацију и братство и јединство. Ова група је издала предизборни проглас у заједници са „Сељачким колом“. Проглас су потписали најистакнутији руководиоци странке: Сава Косановић, Војислав Кеџмановић, Сретен Вукосављевић, Александар Моч, Хинко Кризман, Заим Шарац, Александар Шевић, Љубо Леонтић, Рајко Ђермановић.²⁹ У изборном прогласу Народне сељачке странке стајало је: „Нека Народни фронт буде свима важнији од властите странке или личности“. И даље: „Нећемо грађански рат, нећемо хаос и скок у непознато или по злу познато, нећемо назад, него само напред“... „Гласајте за листу Народног фронта, а за кандидате који вам се највише свиђају“.³⁰ У чланку „Избори у прави час“ Драгољуб Јовановић је писао: „На обема листама распоређени су представници свих странака у Фронту и то у прилично равној мери. У срезовима, сем једног или два изузетка,

где је само један кандидат, свуда су по два до три па и пет кандидата. Народ у Србији имаће прилике да бира међу тим кандидатима не само према личности, него и према страначкој припадности“.³¹ Драгољуб Јовановић је све оне који су остајали ван Народног фронта називао „унутрашњим емигрантима“, а изборе тумачио као одлучан тренутак да сељаци кажу што им је на „души“.³²

Насупрот снагама око Народног фронта неуспешно је покушавао да се створи и фронт старих грађанских снага. Појединци и фракције из група у Народном фронту настојали су да створе утисак да те групе не иду са Народним фронтом. На почетку изборне кампање проф. Васо Чубриловић демантује да постоје две групе Савеза земљорадника које ће на изборима самостално да „окушају“ своју вредност. Председништво Савеза земљорадника (Земљорадничке странке) саопштило је уочи избора да је нетачна вест „Демократије“ (бр. 6 од 1. новембра 1945) да је Главни извршни одбор Земљорадничке странке решио на седници од 26. октобра да не учествује на изборима. Тим поводом Председништво је истицало да је Земљорадничка странка од ступања у Народни фронт, 14 марта 1945, лојално сарађивала у Народном фронту, па нема разлога да ту лојалност не задржи и уочи избора, с тим што је само један члан Главног одбора био противан да странка излази на изборе.³³ На почетку изборне кампање демантована је и вест агенције Рајтер да ће Социјалистичка партија Југославије Милорада Белића и друге групе изаћи самостално на изборе.³⁴ У јеку кампање Министарство унутрашњих послова је одобрило рад Народној радикалној странци Милоша Трифуновића, а на пријаву Аце Станојевића.³⁵

Мада овим странкама нису јавно прављене формалне сметње, оне су, онако малобројне и са старим програмима, окренуте прошлости, биле под непрекидним морално-политичким притиском Народног фронта и без могућности да се наметну као значајнији политички фактори.

Главну опозициону снагу чинила је, међутим, група демократа око Милана Грола, који је схватао споразум Тито-Шубашић као поделу власти са КПЈ. „Гроловци“ су још у току августа 1945. у Привременој народној скупштини, иако незнатна мањина (13 посланика), помогнути са још по којим послаником из других група, покушавали да обезвреде нови поредак, његове установе, ново законодавство и припреме за избор Уставотворне скупштине, као недемократске. Они траже изборе за Народне одборе,

„пацификацију земље“, под којом подразумевају обуставу кажњавања ратних злочинаца и сарадника непријатеља, ослона на иностранство, поделу власти и вишепартијски систем. Опозиција око М. Грола, у ствари, представник снага старог друштва, само са демократском етикетом, постаје фактички у овој фази центар отпора против новог поретка. Демократи оспоравају ваљаност нових институција и њихово демократско порекло; шире дефетизам и неверицу у могућност обнове самосталним снагама, сумњају у слободне изборе, доводе у питање суверенитет Конституанте. Под притиском новог односа снага с једне, и уверен да ће пробудити интерес Запада за унутрашњи развитак у Југославији с друге стране, Милан Грол подноси 20. августа оставку на положај потпредседника владе ДФЈ.³⁶

Тек што је III заседање АВНОЈ-а отпочело с радом, увећано са новопримљеним посланицима у складу са препоруком Кримске конференције, Петар II Карађорђевић је дао изјаву да повлачи овлашћења краљевским намесницима. С овим актима почиње притисак старих снага да изазову већи интерес Запада за догађаје у Југославији, па и евентуалну интервенцију. Петар Карађорђевић образлаже своју акцију тиме да је Ј. Б. Тито на конгресу НФЈ прејудуцирао став према монархији, да се Споразум Тито—Шубашић не извршује од првог дана и да се спрема насилни плебисцит. Агенција Танјуг је суштину ове незаконите краљеве интервенције означила као тежњу да се „минира“ народноослободилачки покрет и резултати његове борбе.³⁷ С друге стране, сама изјава Петра II је била противуставна, јер краљ није могао да опозове овлашћења дата намесницима.

Овим акцијама придружила се и посланица римокатоличког епископата, донета 20. септембра 1945, коју је маршал Тито означио као део плана у оквиру „хајке“ против ДФЈ.³⁸

Група бивших политичара на челу са Слободаном Јовановићем, Јованом Бањанином, Миланом Гавриловићем, Вјећеславом Вилдером и другима, поднела је 10. септембра 1945. Савету министара иностраних послова великих сила у Лондону меморандум у коме истиче да режим у Југославији нема ничег заједничког са демократијом и да у земљи влада страховлада КПЈ. Ови политичари траже од савезничких сила да се у Југославији образује влада од свих демократских партија и успостави контрола избора, јер је наводно у Југославији грађански рат већ био започео.³⁹

По Титовој оци смишљено је поднета и оставка Ивана Шубашића и Јураја Шутеја на чланство у Привременој влади 6. октобра 1945.⁴⁰

Од 27. септембра у Београду почиње да излази „Демократија“, као орган Демократске странке. У Загребу се појављује „Први опозициони хрватски лист „Народни глас човјечности, правиче и слободе“, као „гласило хрватске сељачке политике“, који издаје Марија удова Стј. Радића. Но лист је одмах забрањен због непријатељског писања. „Демократија“ постаје основна легална трибина са које старе снаге настављају да нападају нови поредак и његове друштвено-политичке основе.

Немоћна да се одупре Народном фронту, опозиција проглашава апстиненцију. У броју 1. „Демократије“ од 27. септембра 1945. објављено је „Саопштење удружених опозиционих странака“ у коме је стајало: „Рђави политички закони показали су се од првих дана у примени искључиве режимске власти као немогући. Изборна радња почела је одузимањем бирачког права стотинама хиљада грађана, која повлачи собом лишавање других права и отежавање самих животних услова. Изборна кампања почела је притиском, који у атмосфери неспокојства и још неумирене земље, води тешким последицама. Једна конституанта из таквих избора не може имати права ни могућности да реши тешке проблеме у земљи. Из тих разлога удружене демократске странке у опозицији — демократи — радикали и земљорадници, не постављају своју изборну листу. Овом данашњем саопштењу следоваће одлуке група у Загребу и Љубљани. — У Београду, 20. септембра 1945.“⁴¹ Групе, које ово саопштење помиње, у ствари су фракције странака у Народном фронту (самосталних демократа и земљорадника). Са седнице фракције Самосталне демократске странке, одржане под председништвом Дуде Бошковића, потпредседника СДС, 15. септембра 1945. у Београду, издато је саопштење да се ова група не слаже са др Хинком Кризманом и Савом Косановићем и уопште учешћем Самосталне демократске странке у Народном фронту. Коминике се завршава тиме, да ће Самостална демократска странка наставити свој рад у заједници са осталим демократским странкама ван Народног фронта.⁴² Што се тиче радикала, они су били малобројни, још пре рата разбијени и растројени као странка, а после рата многи од њених бивших вођа компромитовани.⁴³

У току целог октобра преко „Демократије“ се напада начин организације избора,

Народни фронт и друштвени систем. Режим је проглашен за тоталитаран, јер нема диференцирања мишљења и партија, нити размевана за људе ван Народног фронта. Гролов орган истиче да на један лист опозиције долази 130 листова Народног фронта у земљи. „Демократија“ је писала да се

БЕОГРАЂАНИ И БЕОГРАЂАНКЕ!

Приближује се дан првих слободних избора, избора за Уставотворну окупштину, која треба да донесе основни закон, устав, наше нове, Демократске Федеративне Југославије. 11 новембра ове године бирајући своје посланике за Уставотворну Скупштину народи Југославије имају могућности да своју вољу покажу и у миру на слободним изборима, као што су је својим краљу и животима својих најбољих синова, кроз патње и страдања, показали пред ланем целог света, у величанственој народно-ослободилачкој борби против фашистичких окупатора и доминантних издајника. Народ Југославије имају могућности 11 новембра да потврде и своје величанствене напоре у области и награди наше земље, ослобођене фашистичких, оцачкашких хорди и њихових слугу, да потврде извођачне тежакне — слободну и независну Југославију, братство и јединство наших народа, истинску народну демократију, извршену на чврстом савезу радног народа.

ГРАЂАНИ И ГРАЂАНКЕ БЕОГРАДА!

Да би достојно прославили још један велики празник поносних ослобођених народа Југославије, 11 новембар да би мобилисали своје снаге за потпуну победу Народног фронта **ИЗБОРИ** **ОДБОР НАРОДНОГ ФРОНТА БЕОГРАДА САЗИВА**

У ПЕДЕЉУ 4 НОВ. У 10³⁰ КОД КНЕЖЕВОГ СЛОМЕНИКИ

ВЕЛИКИ ПРЕДИЗБОРНИ ЗБОР

НАРОДНОГ ФРОНТА

НА КОМЕ ЋЕ ГОВОРИТИ НАЈВИШИ ПРЕТСТАВНИЦИ НАРОДНОГ ФРОНТА

ГРАЂАНИ БЕОГРАДА

Радници, намештеници, трговци, занатлије!
Жене и омладинци!

Ово је ваш збор, збор нас окупљених под заставом Народног фронта у области и награди наше земље, окупљених на раду за бољу и срећнију будућност наших народа. Учините све да на овом великом предизборном збору Народног фронта манифестујемо своју снагу, снагу јединства грађана Београда оставреног у Народном фронту. Учините све да оставимо достојна слободаски Београда, главног града нове Демократске Федеративне Југославије! Да оставимо доследна зналаца путава најбољих синова и кћери Београда, путава на народно-демократске тежакне!

Живео Народни фронт творац и чувар нове Демократске Федеративне Југославије!
Живео јединство свих Демократских и напредних снага окупљених у Народном фронту!
Живео највећи син народа Југославије, претседник Народног фронта, гаранта нових победа
Маршал ЈОСИП БРОЗ-ТИТО!

ОПШТИ АБОР НАРОДНОГ ФРОНТА
БЕОГРАД

Факсимил позива београђанима на предизборни збор 2. новембра 1945. године

Fac-similé de l'appel adressés aux Belradois de venir à la réunion préélectorale le 2 1945

масе „харангирају“ на предизборним конференцијама, великим и малим, рејонским, уличним и кућним, а да су линије „са барјацима и транспарентима последњих дана добиле незапамћене размере“. Демократима

је сметала ова „хајка“, посебно исписане пароле по зидовима зграда и на тротоарима.⁴⁴ Нема ни једне установе, мере или акције Народог фронта коју „Демократија“ није подвргавала критици, нападама, сумњи: начин деобе Уррине робе, број бриганих из бирачких спискова, давање карак-

Паљење „Демократије“ 18. октобра 1945. у разним крајевима Београда од стране омладинских група, дало је основ демократима да нападну непоштовање одредби закона о слободи штампе, збора и договора. Под притиском маса и Народог фронта излажење „Демократије“ учи избора престаје, с тим што је забрана последњег броја и победа Народог фронта на изборима 11. новембра, у ствари изрицање пресуде овом листу и снагама које су за њим стајале.⁴⁶

На састанку Месног комитета од 22. октобра 1945. оцењено је да је СКОЈ грешио по питању „Демократије“. Месни комитет је стајао на становишту да се спроводи бојкот овог листа, али да се не изазивају инциденти. Партија није смела да „наседа“ старим снагама. Чланови Народог фронта су по ставу Месног комитета морали да буду чувари реда и законитости у предизборној кампањи. То није значило мирољубивост према опозицији и прекид политичке борбе него сузбијање самовоље против појединих „реакционара“.⁴⁷

На седници Председништва Привремене народне скупштине од 26. октобра 1945, на предлог Едварда Кардеља, установљена је „кутија без листе“, као коректив да се не гласа само за „владину листу“. „Демократија“ је ову меру означила као чињеницу која не мења у суштини ништа у извођењу изборних радњи. Ова мера није утицала на опозицију да се одрекне политике апстиненције. Своју немоћ опозиција је прикривала следећим разлозима: ограничењем слободе; што су читаве покрајине неприступачне акцији опозиције; што народ неће вољно да гласа. „Демократија“ је препоручивала само појединцима, који нису имали други излаз, да гласају за „кутију без листе“.

Народни фронт је у борби против демократске опозиције Милана Грола користио и групу демократа који су припадали Народном фронту. Ова група, у којој су најутуцајнију улогу имали В. Зечевић, М. Царевић, М. Перуничкић, М. Влајковић и А. Поповић, сазвали су конференцију својих присталица у Београду 14. септембра 1945, на којој су осудили мањину М. Грола, усвојили програм и статут Народог фронта и изабрали акциони одбор од 7 лица да сазове конференцију демократа и постави кандидате за изборе.⁴⁸ За председника Акционог одбора изабран је Влада Зечевић, а за секретара Милош Царевић. Конференција среских делегата Демократске странке сазвана је за 27. септембар 1945. у Београду. Одлучено је да се покрене лист странке и

РАДНИЦИ И НАМЕШТЕНИЦИ МЛАДЕ РАДНИЦЕ И НАМЕШТЕНИЦЕ БЕОГРАДА!

Омладино индустријских и занатских предузећа! Омладино занатлиско-трговачких радњи! Омладинке - кућне помоћнице! Омладинци и омладинке - занатски учесници!

По први пут у нашој земљи и ми се питамо о судбини наше домовне, о њеном уређењу. По први пут, захваљујући учешћу у борби против фашизма, и ми, заједно са свом осталом омладином села и града, имамо могућност да бирамо и да будемо бирани, имамо могућност да наведемо своју реч о будућем уређењу наше државе. Сваки омладинец и омладинка изнад 18 година као и сви млађи, без обзира на године старости, који су с пушном у руци ослобађали нашу земљу, стекли су право да бирају и да буду бирани. То право, ми ћемо први пут користити у изборима за Уставоворну скупштину 11 новембра ове године, у изборима за највише преставничко тело свих народа Југославије, које треба да донесе **основни закон, устав** наше нове Демократне Федеративне Југославије.

А и они омладинци, који још нису стекли бирачко право, имају данас, захваљујући народној демократији, могућност да искажу своје мишљење о будућем уређењу наше земље, да укажу на мере боље и срећније будућности младог поколења.

Другови, млади радници и раднице.

Да би и ми, радничка омладина, назвали своју реч и припремили своје снаге за што већу победу Народог фронта, за што бољи и срећнији живот, одржаће се у петак 2 новембра о. г. у 19 часова (у седам у вече)

РЕЈОНСКЕ ПРЕДИЗБОРНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ РАДНИЧКЕ ОМЛАДИНЕ БЕОГРАДА,

на којима ће поред преставника радничке омладине говорити и другови из Месног синдикалног већа Београда и Главног одбора Уједињеног савеза антифашистичке омладине Србије (УСАОС-а).

Конференције ће се одржати по следећем распореду:

- I реон — говорник: Милан Швајм, потпредседник Месног синдикалног већа и Данило Пурић, члан секретаријата Главног одбора УСАОС-а, у делу Балсва.
- II реон — говорник: Драги Стаменковић, синдикални функционер и Зора Буловић, члан Градског одбора радничке омладине, у сали Пожарне команде, Битолска улица.
- III реон — говорник: Грга Јанкес, председник Месног синдикалног већа и Миланко Туртић-Павла, председник Градског одбора радничке омладине, у Радничкој школи.
- IV реон — говорник: Душан Швајм, секретар Месног синдикалног већа и Раденко Бркић, члан секретаријата Главног одбора УСАОС-а, у Војвођинској улици 31 (Омо 3).
- V реон — говорник: Бранко Драча, синдикални функционер и Илија Блануша, члан Централног одбора УСАОС-а, у згради Шесте мушке гимназије.
- VI реон — говорник: Јудита Аврагић, члан Месног синдикалног већа и Ђорђе Милош, члан Градског одбора радничке омладине, у Доми културе (улаз Грчка Милана и Трбињске улице).
- VII реон — говорник: Ратомир Петровић, радник и Стела Доронић, члан Централног одбора УСАОС-а, у сали Бродара.

Дођите сви на рејонске конференције радничке омладине. Позовите своје другове. Нена не остане ни један млади радник и радница, занатски ученик и ученица, кућна помоћница, намештеник и намештеница, који неби дошли на своју конференцију!

Живело јединство радничке омладине!

Живело черсто јединство радничке и школске омладине града и се

Живео првоборац свих народа Југославије, најбољи учитељ омладине,

носилац листе Народог фронта — МАРШАЛ ТИТО!

Београд, 31-X-1945 год.

ГРАДСКИ ОДБОР РАДНИЧКЕ ОМЛАДИНЕ

Факсимил позива радницима Београда за предизборну конференцију 31. 9. 1945.

Fac-similé de l'appel adressé ouvriers de Belgrade pour assister à la conférence préélectorale du 31 septembre 1945

теристика, ток предизборних конференција, тврдило се да власт није слободно изабрана, да није самоуправна и да је лаицизирана; нападао се начин извођења привредне обнове.⁴⁵

отворе клупске просторије. Рејонске конференције демократа за избор делегата одржане су 23. септембра. Привремени одбор чланова Демократске странке у Народном фронту за Београд, сачињавали су: Милан Драговић, Милан Васиљевић, Лука Анђелић, Зоран Крањец, Стојан Нешић, Макс Бретлер, Драгомир Русијевић, Андрија Поповић, Душан Ђорђевић, Милош Царевић, Лазар Станишић, Влада Поповић, Никола Поповић, Ђорђе Јовановић, Александар Стојановић, Радомир Поповић, Бошко Бранковић, Јован Радуловић, Влајко Николић, Сретен Савић, Стева Живковић, Љубомир Алманат, др Борисав Грашић, Владимир Радовановић, Александар Којић, Милисав Топаловић, Влада Зечевић, Владан Бакавељић, Десимир Петровић, Јован Поповић, Вељко Видаковић, Сима Хаџић, Богосав Милановић, Светислав Дамјановић, Милорад Каракашевић.⁴⁹

Земаљска конференција Демократске странке у Народном фронту донела је Резолуцију у којој је група Милана Грола означена као мањина странке и усвојен програм Народного фронта. Гролова група је оквалификована као „дисидентска“. У Привремени акциони одбор, сем дотадашњих чланова Акционог одбора, ушли су и сви чланови Главног одбора Демократске странке који су се налазили у Народном фронту и по један представник сваког округа. Закључак конференције, унет и у Резолуцију, био је да странка изађе јединствено на изборе за Уставотворну скупштину.⁵⁰

На земаљској конференцији странке учествовало је 235 делегата. У нападима на Гролову групу највише је истицано да крњи састав руководећих тела странке, изабраних 1939. на Конгресу странке, није савремен израз воље присталица странке.⁵¹

Чланови Гролове странке нападали су, међутим, учеснике ове земаљске конференције демократа као људе „мало знане“ и „непризнате“ у крајевима из којих су долазили.⁵²

Демократи у Народном фронту одлучили су да истакну кандидате за изборе за Савезну скупштину готово у свим рејонима Београда. За I рејон кандидован је Стојан Нешић, адвокат, а за његовог заменика Милан Васиљевић, пензионер; у III рејону — Миленко Радуловић, трговац, а за заменика Коста Јовановић, геометар; у IV рејону — Димитрије Шапинац, судски генерал у пензији, а за заменика Влајко Николић, публициста; у V рејону кандидован је Стева

Живковић, качар, а за заменика Гавро Милачић, пензионер; у VI рејону — Милан Мршевић, адвокат, а за заменика Ђорђе-Ђоле Станковић, извозник.⁵³

4. Победа Народного фронта на изборима

Под политичким притиском и организованошћу Народного фронта старе снаге у Београду нису успевале да се изразе. Програм опозиционих странака и група су били преживели и у супротности са револуционарно-демократским поретком. Масовно учешће народа на предизборним митинзима унапред је откривало расположење грађана Београда према новом поретку и противницима тог поретка из лагера старих снага. Цео октобар 1945. био је у Београду испуњен одржавањем предизборних скупова и митинга.⁵⁴

Централни предизборни збор Београђана одржан је 4. новембра 1945. пред „Кнежевим спомеником“ (на тргу пред Народним позориштем). „Ово је наш збор, — каже се у прогласу Извршног одбора Народного фронта упућеног Београђанима — збор вас који сте окупљени под заставом Народного фронта у обнови и изградњи наше земље, окупљени на раду за бољу и срећнију будућност наших народа. Учините све да на овом великом предизборном збору Народного фронта манифестујемо своју снагу, снагу јединства грађана Београда оствареног у Народном фронту. Учинимо све да останемо достојни слободарског Београда, главног града нове Демократске Федеративне Југославије“.⁵⁵

На масовним зборовима узимали су учешће највиши државни и политички руководиоци. Бројност ових конференција и зборових показују следеће цифре: у београдском округу је одржано 620 конференција, 284 зборових и 4 митинга са 298.421 учесника; у Београду одржано је на хиљаде кућних и уличних конференција на којима је присуствовало 228.600 људи. Поред великих рејонских зборових и конференција, у Београду су одржана и четири велика градска манифестациона збора са више од 500.000 учесника.

У овој последњој фази изборна кампања је достигла највишу тачку. Истовремено са одржавањем великих зборових и политичким припремама за њихов успех активисти Народного фронта су завршавали техничку страну избора, спроводили агитацију у личном додиру, организовали предавања по

насељима за 7. новембар, давали приредбе са предизборним програмом.⁵⁶

Месни комитет је крајем октобра 1945. дао директиву да се у бирачке одборе бирају комунисти и „поштени грађани“. Приликом ревизије бирачких спискова објављују се имена грађана којима је враћено бирачко право. За чуваре кутија, по директиви Месног комитета, требало је да се пронађу „часни, најбољи и најугледнији људи, који имају утицај на масе, не никако само познати комунисти“. По насељима, где су се очекивали слабији резултати, распоређивани су бирачи-припадници ЈА.⁵⁷

Дан избора, 11. новембар, претворен је у политичку манифестацију за програм Народног фронта. Гласачка места расејана по целом Београду, постала су 11. новембра центри политичког живота. Београд је оживео већ у зору: чланови Народног фронта су се надметали да гласају што пре, тако да су се пред биралиштима правили редови. Друштвено-политичке организације дале су самом гласању манифестациони карактер; омладинци и војска ишли су на биралиште с песмом и музиком; на биралиште се долази са заставама и транспарентима; омладина је после гласања развијала коло; лакши болесници су довођени на биралиште; у болницама су осигурана посебна гласачка места за непокретне рањенике. По Београду се орила песма: „Друже Тито народни хероју, ми гласамо сви за листу твоју“, и „Гласаћемо сви за нашу дику — за народну републику!“⁵⁸

Изборна комисија за град Београд утврдила је резултате избора за народне посланике за Савезну скупштину Уставотворне скупштине. На основу изборних аката, прикупљених од рејонских изборних комисија, од 218.817 укупно уписаних бирача за листу Народног фронта гласало је 201.712, односно 92,20%. За листу Народног фронта гласало је 163.861 од укупног броја гласача, односно 81,24%, а за кутију без листе 37.851, односно 18,76%.

Према овим резултатима за град Београд били су изабрани:

За изборни срез I рејон: Моша Пијаде, потпредседник Привремене народне скупштине;

За изборни срез II рејон: Сретен Жујовић, министар финансија;

За изборни срез III рејон: Влада Симић, адвокат;

За изборни срез IV рејон: Владислав Рибникар, министар просвете;

За изборни срез V рејон: Павле Павловић, абацијски радник;

За изборни срез VI рејон: Александар Ранковић, генерал-лајтнант;

За изборни срез VII рејон: Јосип Броз Тито, председник владе ДФЈ.⁵⁹

Гласање по рејонима даје следећу слику:

I рејон:

Од 30.270 уписаних бирача гласало је 28.127, односно 92,92%. За листу Народног фронта гласало је 22.618, односно 80,41% и то за Мошу Пијаде, чији је заменик био М. Петровић, новинар, 15.517; за др Свет. Живковића, лекара, чији је заменик Катарина Богдановић, професор из Крагујевца, 4.317; за кандидата Стојана Нешића, адвоката, чији је заменик Зоран Крањец, професор из Београда, 2.730 — а за кутију без листе 5.509 или 19,59%.

II рејон:

Укупно је било уписано 30.510 бирача, а гласало је 29.002, односно 95,12%. За кандидата Народног фронта Сретена Жујовића (заменик Драги Стаменковић), гласало је 22.735, односно 78,34%, а за кутију без листе 6.287 односно 21,66%.

III рејон:

Од 35.046 уписаних бирача гласало је 31.749, односно 90,59%. За листу Народног фронта гласало је 25.097, односно 79,05% и то: за Владу Симића, чији је заменик Марко Никезић, гласало је 17.075; за Миленка Радуловића, трговца из Београда, чији је заменик Коста Јовановић, геометар, гласало је 4.802; за кандидата Миладина Зарића, учитеља из Београда, чији је заменик Милутин Најдановић, приватни чиновник, гласало је 3.220, а за кутију без листе 6.652, односно 20,95%.

IV рејон:

Од 41.488 уписаних бирача гласало је 38.277, односно 92,26%. За листу Народног фронта гласало је 30.532 односно 70,76% и то: за Владислава Рибникара (заменик Милан Живковић, апотекар из Београда), гласало је 22.298; за др Милоша Московљевића, министра шума Србије (заменик Павле Алексић, инжењер), гласало је 4.698; за кандидата Димитрија Шапинца, судског генерала у пензији (заменик Влајко Николић, публициста из Београда) гласало је 3.535, а за кутију без листе 7.746 бирача, односно 20,24%.

V рејон:

Од 33.772 уписаних бирача гласало је 30.925, односно 91,57⁰/₀. За листу Народног фронта гласало је 25.762 односно 83,30⁰/₀ и то: за кандидата Павла Павловића (заменик Драг. Мутаповић) 19.004; за кандидата Драг. Јовановића, проф. Универзитета, гласало је 4.280; за кандидата Гавру Милачића, пензионера (заменик Александар Којић) гласало је 2.478, а за кутију без листе 5.163 бирача, односно 16,70⁰/₀.

VI рејон:

Од 25.845 уписаних бирача гласало је 23.828 (92,58⁰/₀). За листу Народног фронта гласало је 20.108 (84,38⁰/₀) и то: за Александра Ранковића (заменик Славка Морић-Парента) 15.088; За Николу Ђопића (заменик Војин Петровић) 2.611; за Милана Мршевића, адвоката из Београда (заменик Ђорђе Станковић, извозник из Београда), гласало је 2.409 бирача. За кутију без листе гласало је 3.720, односно 15,62⁰/₀.

VII рејон:

Од 21.886 уписаних бирача гласало је 19.784 односно 90,39⁰/₀. За листу Народног фронта, чији је кандидат био Јосип Броз-Тито, а заменик Благоје Нешковић, гласало је 17.010, односно 85,98⁰/₀. За кутију без листе гласало је 2.774 односно 14,02⁰/₀.⁶⁰

Анализирајући изборне резултате, неки рејонски одбори у Београду су дошли до

закључка да гласови дати за „кутију без листе“ нису у целини били гласови непријатеља, већ да припадају грађанима који су потпали под утицај „реакције“, јер Народни фронт није довољно „радио“ с њима. Међу грађанима који нису изашли на биралиште, налазило се, — према овој анализи — доста жена и омладине, али се тим поводом у једном извештају Народног фронта I рејона подвлачи да те жене по социјалном пореклу припадају Народном фронту. Одбор Народног фронта I рејона сматрао је за погрешно што је организација Народног фронта у предизборној кампањи користила омладинце претежно за техничке послове (лепљење плаката и парола), а не у директној агитацији и политичком раду.⁶¹

Формална потврда државноправног и друштвеног развитка оствареног у револуцији на новембарским изборима отворила је пут за правно укидање монархије и проглашење Републике. Уставотворна скупштина, сазвана на двогодишњицу од историјског скупа у Јајцу 29. новембра 1945. у Београду, усвојила је предлог посланика Србије о проглашењу Републике акламацијом. Сам чин проглашења Републике пропраћен је топовским салвама, ватрометом и манифестацијама грађана Београда. Фабрике и установе обуставиле су рад. Манифестације грађана приређене су пред зградом Уставотворне скупштине, на Теразијма, Славији, Чукарици.⁶²

НАПОМЕНЕ

¹ Саопштење Акционог одбора за организовање Конгреса ЈНОФ-а, Борба, 21. VII 1945.

² Градски одбор ССРН, фонд НФ, Ванредна седница Извршног одбора ЈНОФ-а Београда од 18. VII 1945.

³ 20. октобар, 3. VIII 1945.; Глас, 31. VII 1945.

⁴ Градски одбор ССРН, Фонд НФ, Извештај ЈНОФ-а Београда од 3. VIII 1945.

⁵ Градски одбор ССРН, Преглед делегата за I Конгрес ЈНОФ-а Југославије по рејонима у Београду, без датума.

⁶ Борба, 6. VIII 1945.

⁷ Борба, 18. VIII 1945.

⁸ Градски одбор ССРН, фонд НФ, ф. 1,

Извршни одбор НФ Србије од 8. IX 1945 — Градском одбору НФ Београда.

⁹ Глас, 8. IX 1945.

¹⁰ Записник ИНО-а од 5. IX 1945.

¹¹ Глас, 25. IX 1945.

¹² Тодор Хаџи Димитријевић, из Београда, поднео је 26. IX 1945. Савезној изборној комисији пријаву Савезне листе за избор народних посланика за Савезну скупштину Уставотворне скупштине. Листа је поднета под називом „Радни фронт“, са носиоцем Хаџи Тодором Димитријевићем, који се потписао као књижевник и бивши народни посланик из Београда. Савезна изборна комисија није, међутим, прихватила ову листу, јер подноси-

лац није успео до 24. септембра, као крајњег рока, да исправи њене формалне недостатке (један грађанин је потписао више лица и подносилац није имао доказе да сви потписани имају бирачко право) — Борба, 26. IX 1945.

¹³ Градски одбор ССРН, фонд НФ, распис Градског одбора НФ рејонским одборима НФ од 25. IX 1945.

¹⁴ Градски одбор ССРН, фонд НФ, Записници са седница Градског одбора НФ од 18. IX и 25. IX 1945.

¹⁵ Борба, 1. IX 1945.

¹⁶ Службени гласник, Београд, бр. 1, 18. VIII 1945.

¹⁷ Градски одбор ССРН, фонд НФ, НФ I рејона од 28. VIII 1945. — Градском одбору НФ; 20. октобар, 24. VIII 1945.

¹⁸ Борба, 29. VIII 1945.

¹⁹ Архив Института за историју радничког покрета Србије, записник МК од 27. VIII 1945.

²⁰ Архив Института за историју радничког покрета Србије, Записник МК од 27. VIII 1945.

²¹ Историјски архив Београд, ф. 1, II рејон, Комисија за бирачке спискове „Дужности одбора насеља“ од 1. септембра 1945.

²² Историјски архив Београд, ф. „Записници“, Записници НО II рејона од 15. X, 26. XI и 9. XI 1945.

²³ Архива Института за историју радничког покрета Србије, Записник са састанка МК од 1. X 1945.

²⁴ Архива Института за историју радничког покрета Србије, Записник МК од 1. X 1945.

²⁵ Архива Института за историју радничког покрета Србије, Записник МК од 1. X 1945.

²⁶ По извештају НФ-а II рејона до 27. октобра 1945. одржано је 678 кућних конференција са 20.150 грађана. — Градски одбор ССРН, фонд НФ, НФ II рејона од 27. X 1945. — Градском одбору НФ.

²⁷ Градски одбор ССРН, фонд НФ, Извештај НФ V рејона за октобар 1945 — Градском одбору НФ; Градски комитет СК Београд, I рејонски комитет Скоја од 30. IX 1945. — МК Скоја; Извештај о раду Скоја на III рејону од 30. IX 1945 — МК Скоја; Извештај II рејонског комитета Скоја за август 1945. — МК Скоја; Извештај III рејонског комитета Скоја за август 1945. — МК Скоја.

²⁸ Градски одбор ССРН, фонд НФ, НФ Србије од 26. IX 1945. — Градском одбору Народног фронта.

²⁹ „Глас“, 19. IX 1945.

³⁰ „Глас“, 3. X 1945.

³¹ „Глас“, 6. X 1945.

³² „Глас“, 11. IX 1945.

³³ „Глас“, 8. IX, 3. XI 1945.

³⁴ „Глас“, 5. IX 1945.

³⁵ „Борба“, 10. X 1945.

³⁶ „Борба“, 21. VIII 1945.

³⁷ „Борба“, 10. VIII 1945.

³⁸ „Борба“, 25. X 1945.

³⁹ „Село“, 30. IX 1945.

⁴⁰ „Борба“, 13. X 1945.

⁴¹ „Демократија“ бр. 1, од 27. IX 1945.

⁴² „Демократија“, бр. 2, 4. X 1945.

⁴³ Лазица Марковић, један од радикалских вођа за време зимских борби на сремском фронту 1945, а у јеку немачке противофанзиве код Шида, је писао: „Преживљујемо веома озбиљна времена и веома тешку ситуацију, живимо на прекретници своје судбине, живимо у неизвесности и страху што ће бити са нашом државом и нашим народом“. И даље: „Не сме се ништа пропустити, све се мора предузети, па и жртвовати. Чекати се више не сме. Иначе може бити доцкан“. Све се мора предузети за „стварање фронта против Народног фронта“. Л. Марковић је саветовао својим малобројним пријатељима: „Не сме се стварати утисак да смо на страни богаташа и капитала, већ на страни малог човека“. — „Глас“, 7. IX 1945.

⁴⁴ „Демократија“ бр. 4, 18. X 1945.

⁴⁵ „Демократија“ бр. 1—6, од 27. IX до 1. XI 1945.

⁴⁶ Многобројни одбори Народног фронта београдских установа и предузећа обрађали су се у току октобра 1945. органима власти и Народног фронта, тражећи да се „Демократија“ забрани или „бојкотије“, јер је њено писање необјективно, тенденциозно, пуно мржње према тековинама народноослободилачке борбе. — Градски одбор ССРН, фонд НФ, I, представке разних одбора Народног фронта: ДУНД-а, ЈНОФ-а, Дирекције ПТТ, НФ, Привремене народне скупштине, Просветног одељења ИНО-а, Министарства правосуђа ДФЈ итд.

⁴⁷ Архива Института за историју радничког покрета Србије, Записник са састанка Месног комитета од 22. X 1945.

⁴⁸ „Борба“, 15. IX 1945.

⁴⁹ „Борба“, 22. IX 1945.

⁵⁰ „Глас“, 29. IX 1945.

⁵¹ Од 153 члана изабраних пре рата у Главни одбор странке, који су представљали странку 1945, у животу се налазило само око 120 лица. По оцени учесника још је више био окрњен Извршни одбор Странке састављен пре рата од 27 лица: многи су сарађивали са квислинзима (Јојић је био Недићев министар), Дражом Михаиловићем (Кујунџић); неки су остали у емиграцији (Марковић, Б. Влајић, Р. Кнежевић, Д. Лазаревић); тројица се нису налазили у бирачким списковима, јер су изгубили право гласа као непријатељи: Р. Стојиљковић, Чичевић, Стојановић, један је био у Влади Цветковић—Мачек (Д. Иконић), један је одсутан из Србије, а део није био „политичко-морално чист“: С. Дуканац, Н. Ђоновић, Р. Николић, Ј. Трандафиловић, Т. Димитријевић. Према анализи Андрије Поповића Извршни одбор се сводио на групу некомпромитованих у току рата: Милана Грола, Трип-

ка Жугића, Николу Шкерковића, Д. Ранковића, Л. Милићевића. — „Глас“, 24. IX 1945.

⁵² „Демократија“, бр. 2, 4. X 1945.

⁵³ „Глас“, 5. X 1945.

⁵⁴ У V рејону говорили су Павле Павловић и др Драгољуб Јовановић. Моша Пијаде говорио је на предизборној конференцији београдских жена. — „Глас“, 3. X 1945. — На предизборном збору радника и намештеника на Славији, у присуству 70.000 учесника, говорили су М. Ђилас, Драги Стаменковић, Грга Јанкез, Иван Божичевић и Милада Рајтер. — „Глас“, 9. X 1945. — Омладини Београда говорили су Сретен Жујовић-Црни, генерални секретар Народног фронта Југославије и Рато Дугоњић, секретар Централног одбора УСАОЈ-а — „Борба“, 15. X 1945. — У Дому бродараца на Чукарици С. Жујовић 11. октобра наглашава да опозиција нема шта да каже народу на изборима, јер овај стоји иза Владе, те да је опозиција минер Народног фронта и да је И. Шубашић оставком завршио своју коријеру. — „Глас“, 13. X 1945. — Пред 70.000 жена Београда и околине окупљених на Славији говорили су 28. X 1945. Едвард Кардељ и Цана Бабовић. — „Борба“, 28 и 29. X 1945.

⁵⁵ „Глас“, 4. XII 1945. — На овом збору у присуству 200.000 грађана говорили су Благоје Нешковић, Влада Зечевић, Кирило Савић, Коса Павловић, Драгољуб Јовановић, Јаша Продановић. — Предизборна активност је завршена конференцијом грађана VI рејона на којој је говорио Александар Ранковић, пред изборним скупом грађана VII рејона, где је иступио Благоје Нешковић и збором грађана

II рејона на коме је говорио Сретен Жујовић. — „Глас“, 6. XI и 11. XI 1945; „Борба“, 5 и 7. XI 1945.

⁵⁶ Градски одбор ССРН, фонд НФ, Извештај о раду Народног фронта I рејона за новембар 1945. од 18. XII 1945.

⁵⁷ Тако је на IV рејону било распоређено за гласање 6.389 војника, а на VII рејону 6.035 војника. — Архива Института за историју радничког покрета Србије, Записник Месног комитета од 22. X 1945.

⁵⁸ „Борба“, 12. XI 1945.

⁵⁹ „Борба“, 17. XI 1945.

⁶⁰ За овај рејон (III) недостају подаци из сталних југословенских представништава у иностранству, чији су службеници гласали за кандидате овог рејона. — „Борба“, 17. XI 1945. — Незнатна одступања од ових цифарских података објављује „Глас“, у броју од 15. XI 1945, али без значаја за исход избора. — Интересантно је да се прикаже расположење бирача 11. новембра и по насељима. Узећемо насеља V рејона: у I насељу за Народни фронт је гласало 89,10%, за II насеље 96,93%, за III 88,88%, за IV насеље 92,51% за V насеље 88,79%, за VI насеље 95,20% а за „кутију без листе“: I — 17,70% II — 16%, III — 17,50%, IV — 15,53%, V 15,82% и VI — 6,53%. — Градски одбор ССРН, фонд НФ, Извештај НФ V рејона Градском одбору НФ за новембар 1945. од 30. XI 1945.

⁶¹ Градски одбор ССРН, фонд НФ, Извештај о раду НФ I рејона за новембар 1945. од 18. XII 1945.

⁶² „Борба“, 30. XI 1945. 1. XII 1945.

LE FRONT NATIONAL AUX ÉLECTIONS POUR L'ASSEMBLÉE CONSTITUANTE DE YOUgoslavIE LE 11 NOVEMBRE 1945

Dr Branko Petranović

Grâce aux documents inédits conservés dans les archives des Comités populaires de la ville de Belgrade du P. C. Y., du P. C. S., du Front National et de la presse de l'époque, l'auteur de l'article a réussi à reconstituer la campagne électorale lancée par le Front National à la veille des premières élections du 11 novembre 1945 pour la désignation des deux assemblées de la Constituante. Les dirigeants du Front National de Belgrade n'avaient qu'à observer les principes généraux de la campagne politique du Front National Yougoslave, adoptés quelques mois

seulement après le cessez-le-feu. Toutefois, étant donné que Belgrade fut la capitale et le siège du gouvernement fédéral et de la République fédérée de Serbie, qu'il abritait des ambassadeurs accrédités auprès du gouvernement provisoire et que des représentants des partis politiques hostiles au nouveau régime s'y trouvaient également, la capitale occupait une position politique toute particulière. La campagne électorale eut pour effet d'orienter les masses vers les comités formés au sein du Front National où ils prirent une part active en vue d'aider l'administration

et de dégager de la population les Kwisling auxquels la loi refusait le droit de vote et de les rayer des listes électorales. Les résidents des rues, des quartiers, des rayons, des arrondissements se rassemblaient et ces réunions finirent par devenir de véritables manifestations politiques. Les représentants d'anciens groupements politiques ainsi que leurs partisans furent soumis à une pression politique soutenue. Les politiques bourgeois s'efforcèrent de leur côté à former une coalition et à diminuer l'effet de la victoire du Front National qu'ils n'avaient pas su contrôler. Ils désavouèrent la politique économique du Front National, cherchèrent un appui dans la presse „démocratique” à l'étranger, hostile au nouveau régime, lancèrent des mots d'ordre en faveur de l'abstention et une campagne anti-

communiste et chauviniste. Les groupements bourgeois nettement hétérogènes finirent par se désagréger. Au lieu du renouveau c'était un échec complet qui les attendait. Leurs chefs sans appui militaire quittèrent la tribune. Par contre, les politiques loyaux prirent place parmi les membres du Front National. Contrairement à l'opinion des partis politiques groupés autour de M. Milan Grol, les élections du 11 novembre 1945 ne mirent pas en cause les acquisitions de la révolution et de la guerre de libération, mais elles furent l'expression formelle de l'approbation du peuple. Le 29 novembre 1945 la Constituante se réunissait et proclamait la République fédérale populaire de Yougoslavie. Ce fut la fin de la monarchie et l'abolition des prérogatives de la régence. L'accord Tito-Subašić trouva ainsi sa réalisation.

